

Coordonatorii colecției:

Simona MODREANU

Livia IACOB

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României**ZOTTA, ALEXANDRU****Intermitențe critice. Cronici și eseuri de literatură
și teatru.***** / Alexandru ZOTTA**

Iași: Junimea, 2025

ISBN 978-973-37-2879-5

82.09

Redactor: Liviu APETROAIE

Coperta: Ionuț BROȘTIANU

Tehnoredactor: Cezar BACIU

Editura JUNIMEA,

Bulevardul Carol I

Parcul Copou, Iași

700 506

C. P. 85, Oficiul Poștal nr. 1, Iași

e-mail: edjunimea@gmail.com

revistascriptor@gmail.com

Telefon redacție: 0232 705 837

© Alexandru ZOTTA

© Editura JUNIMEA, IAȘI – ROMÂNIA

Alexandru ZOTTA**INTERMITENȚE CRITICE**

**CRONICI și ESEURI
de literatură și teatru****Editura Junimea
2025**

SUMAR

ARGUMENT	5
UN SCRITOR DE NEUITAT	9
Un dialog actual cu poezia	17
Dincolo de histrionism	28
Un mesaj poetic substanțial	36
Pecetea poemelor nescrise.....	47
Dificultățile unui debut	53
„Revoluția”... într-o metaforă textuală	60
Întâlniri cu imaginarul fantastic.....	70
O carte despre „cei lipsiți de putere”	79
„Vin turcii” ... și în literatură.....	89
Daruri din cerul caucazian.....	102
Semnele unui izomorfism literar	111
Dramaturgia... în entropie.....	127
Un edificator demers de teatrologie modernă.....	134
Un memorabil eveniment teatral	147

Un dialog actual cu poezia

Celor ajunși la vârsta de acum a autorului, nemaivorbind de cei care au depășit-o, oricât de puțină atenție ar fi acordat poeziei, le va fi ușor să recunoască în versurile noului volum al lui Dumitru Chioaru (*Melancoliile unui bătrân cărturar*, Tracus Arte, 2024), o prezentare destul de cuprinzătoare și convingătoare a stării actuale a poeziei. Autor a peste douăzeci de volume de poezie și de studii și cercetări critice, cuprinse și în prestigioase antologii, poetul Dumitru Chioaru are o experiență de creație dobândită într-un interval de peste o jumătate de veac, timp în care în societatea românească s-au petrecut prefaceri ce au solicitat intens și contradictoriu ființa și au afectat astfel și manifestarea ei artistică.

Analizate și comentate de critici literari prestigioși precum Ioan Holban, Alexandru Cistelean, Ion Pop, traduse în principalele limbi de circulație universală și cunoscute în Europa și în SUA, cărțile de până acum ale autorului depun o mărturie edificatoare asupra prefacerilor poeziei, de-a lungul unui drum sinuos, cu împliniri și neîmpliniri generatoare de satisfacții și de nemulțumiri. Cunoscute din studiile de specialitate și, mai ales, din propria experiență de creație, configurațiile diverse ale poeziei moderne, valorile și finalitățile acesteia sunt prezentate printr-un dialog edificator cu Poezia.

Structurat în cinci cicluri de dimensiuni restrânse demersul liric dezvăluie totodată modul personal în care poetul a receptat și a configurat dimensiunile acestei înălțătoare manifestări a ființei.

Dincolo de mesajul creației literare, mulți dintre scriitorii care au parcurs același interval de timp au recurs la mijloacele eseisticii, spre a identifica impactul istoric al societății actuale cu

aspirațiile umaniste și, mai cu seamă, căile de depășire ale acestuia. Cunoscută și prin inițiativele și înfăptuirile politice, concretizate prin Memorialul Durerii, poeta Ana Blandiana alături de conceptele de „rezistență prin cultură” și de „afirmare prin cultură”, spre depășirea incompletitudinii Declarației Europene a Drepturilor Omului, și pe cel al „rezistenței prin credință”. În virtutea acestei dimensiuni a culturii și civilizației europene poeta recomandă prioritatea recunoașterii greșelilor spre absolvirea de vinovăție, după principiul biblic al spovedaniei pentru dobândirea iertării. Cu o astfel de mărturisire poetică se deschide și volumul în discuție.

Intitulat *Poesia*, ciclul inițial al volumului mărturisește despre apartenența poetului la gruparea *în blue jeans*, indiciu al generației tinere, care a promovat cu asiduitate postmodernismul. Pe măsura distanțării cronologice și estetice dimensiunile acestei orientări literare se disting din ce în ce mai clar.

Bazat pe o valoroasă experiență de creație, fundamentată pe un cuprinzător orizont cultural, Dumitru Chioaru nu ignoră meritele acestei orientări literare, dar identifică mai cu seamă îndepărtarea poeziei generate și întreținute de entuziasmul non-conformist, desprinderea ei de cuceririle ideatice și estetice consacrate de o îndelungată evoluție, care a sporit tezaurul de valori al poeziei naționale.

Nonconformismul ostentativ a respins deseori fără judecătoare înțemeiere valorile consacrate ale poeziei tradiționale instituind, cu exagerat orgoliu, un program cu propuneri și finalități reieșite din intervalul insuficient pentru constituirea unor valori de durată.

Poetul recunoaște că la începuturile creației sale a iubit *Poesia în blue jeans/ împotriva părinților patriei,/ că a uitat bunele maniere/ ale poezilor din manuale, că a pus piedici metaforei, că a răs la declararea ostentativă a opoziției față de valorile tradiției și s-a entuziasmat juvenil că l-a prins pe Dumnezeu de piciorul de lemn!*, expresie preluată cu mimetism spontan din limbajul unui context cu destule confuzii. Dramatică în sine, dereglarea valorilor și sensurilor vieții și ființei, intervenită în

concepția acestei generații a fost privită cu satisfacția orgolioasă a originalității.

Universul acestei orientări poetice a însemnat un amestec de manifestări într-o dinamică în sine, fără diferențieri de valori, fără controlul finalităților umaniste. Poetul recunoaște că poezia momentului a dereglat toate sensurile, amestecând *acrobațiile de rock în ringul melcilor/ furtuni de jazz în potirul/ cu sfânta împărțășanie/ că a iubit cu nerușinare poesia în blue jeans*. Cu nerăbdarea tinereții poeziei de atunci au izbutit să trateze cu sălbăticie *pasărea Poesia*, să-i curme cu brutalitate zborul imaginației, al dorinței și cerinței omenești de idealitate și de devenire într-o desăvârșire. Sunt aspecte pe care judecata timpului le recunoaște și, pe măsura dezvoltării erorilor ei, le sancționează.

În manifestările rebele vizibile acum, după o apreciazabilă distanțare istorică și estetică, putem recunoaște destule neajunsuri ale poeziei create într-un moment istoric tensionat, neîndesulător însă pentru constituirea de valori demne de adăugat la statutul ființei și la zestrea tradiției. În evoluția poeziei acesta a însemnat, în măsură apreciazabilă, un moment de modernitate histrionică, cu puține șanse de clasicizare.

După momentul revenirii la echilibru, încă destul de labil, pe măsura întoarcerii poeziei la condițiile constitutive și la finalitățile ei majore, se disting cu mai multă claritate împlinirile și neîmplinirile acestei orientări. Din istoria gândirii omenești se cunoaște că orice mișcare de idei se profilează prin opoziție cu cea imediat anterioară. Justificat de revolta față de conformismul ideologic totalitarist, postmodernismul a extins atacurile estetice asupra întregului trecut, a suprasolicitat aspectele ignorate de tradiție și clasicitate. Chiar dacă unele manifestări protestatatoare nu sunt lipsite de spirit inovator, inclusiv în planul expresivității literare, rămâne destul de puțin de preluat din moștenirea acestui efervescent răspuns rebel la istorie și clasicitate.

Față de aceste încercări dramatice ale Poesiei în sine, poetul, beneficiar al harului dăruit de Creator și al resurselor profund umane ale acestei înălțătoare manifestări a ființei, își recunoaște vinovățiile proprii. Puterile simțirii și gândirii, ale inspirației și creației nu izbuteau, cu toată înzestrarea harului poetic, să

imprime viață tuturor chipurilor lumii, multe dintre ele rămânând, dincolo de neastâmpărul shakespeareanului Ariel, doar chipuri de ceară, cu deplină justificare înregistrate de un contabil supraréalist și îndreptate de îngeri la crematoriu.

Mărturiile lirice ale autorului nu ignoră meritele acestei generații, efortul de a trezi trecătorii hipnotizați de clișee, de su-punere, de discursuri meșteșugite, inclusiv de resursele metafo-rei, de convertirea ei, chiar de anumită forțare și siluire! Poeții s-au străduit să rupă hainele noi ale împăratului, imagine bogată semantic, frumoasă și sugestivă. Astfel de avatare ale poeziei se petreceau într-un timp al tăcerii, al ascunderii, în care *fericirea se cumpăra în rate*, iar *printre versuri se scriau pomelnice*. Într-un astfel de timp, datat realist în 1977, poetul recunoaște: *Poesia mi-a dezvăluit celălalt nume al ei: Libertate*.

Așadar Poesia veritabilă nu a încetat să-și împlinească me-nirea autentică; ea sancționează în primul rând slăbiciunile gândirii și îl condamnă pe poet la autoflagelare, *să-și biciuiască tăcerea* precum un călugăr trupul, să declanșeze o luptă cu lași-tatea până la uciderea acesteia. Confruntările tensionate petre-cute într-o astfel de *noapte poetică* se soldează cu prezența unui cadavru *pentru care nu trebuia anunțată poliția*. Victima, *tatuată cu versuri de dragoste*, este tocmai fața indezirabilă a poetului, redată printr-o imagine inspirată din cotidianul vremii, semn al disponibilităților lirice ale autorului.

Cinci poeme vorbesc despre *Întoarcerea Poesiei*, într-un veac ce a înaintat rapid, plin de *mașini telefoane computere*, efect al puterii tehnologiei în viața lumii actuale. Acestea au făcut să vestejească *codrii de simboluri* ai poeziei, iar poetul să se întris-teze mai mult decât *corbul* care s-a așezat pe bustul lui Pallas *cernit*, schimbări ce au afectat soarta poeziei, pentru care, după cum conchide autorul, *bate ceasul rău*.

Pentru un astfel de timp a apărut și un nou tip de poet; cu înfățișarea lui *Faustofel*, combinație de Faust și Mefisto, creatură artificială, cu un portret robot: *ras în cap, cu ochelari de soare/ îmbrăcat în blue jeans și sacou/ din catifea reiată*, cu aparat de

film permanent la purtător, personaj prezent *la toate întâl-nirile mondene*, și care, peste toate, *are bani*.

Așezat comod pe scaunul Poesiei acesta pune brutal stăpâ-nire peste timp și peste o lume nediferențiată, care ignoră orice valorizare, și declară cu emfază că *veacul acesta este al meu*, pentru că în prezent aici *sunt toate amestecate*, nediferențiate: *Binele nu se deosebește de Rău, Cerul de Iad, trupul de suflet, bărbatul de femeie, lumea de teatru,/ versul de reclamă, originalul de plagiat, nu există fapte, numai publicitate/ și de vânzare sunt toate*. O astfel de alcătuire a lumii actuale amintește de celebra caracteristică atribuită Romei antice de regele cartaginez Jugurtha, menționată de retorii și amintită de istoricii antichității latine: *Urbem venalem et mature perituram si emptorem invenerit!* Inconsistent, poetul acestui timp venal dispăre ca fumul din pipă lăsând ca semn al trecerii sale *bastonul cu măciulia/ înfăți-șând un cap de pudel*, cuvenită imagine caricaturală.

Lumea ca târg preface și poetul în negustor, creațiile unui Arthur Rimbaud, Fernando Pessoa sau Ezra Pound, ale marilor poeți ai modernității, au ajuns sortite desconsiderării. La fel și visele poetului care și-a dorit *să fie mire Poesiei*, crezând că *noaptea nunții nu se va sfârși niciodată*, că va dobândi *o inimă de raze* cu care va intra în paradis. Numai că visând la ziua când *i se va ridica statuie-n oraș*, descoperă cu totul neputincios: *parc-am murit de mult*.

La acest înduioșător lamento Poesia îi dezvăluie și ea dure-rile pricinuite de amenințările vremii desprinse din declarațiile poeților zilei: participând *într-un bar* la o întâlnire cu poeții ac-tuali află despre *nevoia de a face curat/ în literatură* pentru că *tot ce s-a scris miroase a maculatură!* Află și că trebuie uitată *Arca lui Noe*, salvatoare a lumii și că aceștia pretind că au *inventat poezia!* și, făcând gestul indecent cu mâna sub fustă, afirmă: *creația e un viol!* Să recunoaștem că în prezentarea suferințelor actuale provocate tocmai de poeți Poesia nu greșește.

La capătul acestor învinuiri, pe cât de neîntemeiate, pe atât de insultătoare, Poesiei i se face milă de singurătatea poetului și încheie petrecerea în doi lăsându-i în dar *ultima picătură/ de inspirație*.

Înțelegând că unui astfel de context e preferabilă solitudinea tăcerii poetul ajuns mioritic *pe l-apus de soare* lasă posterității un emblematic *testament postmodern*. Modalitatea parodică îngroașă conturile și accentuează profilele, agravează semnificațiile și le aduce la tensiunea actualității. Sinteză de lirism și umor (*negru*, cum va preciza autorul), acesta merită citat integral pentru a fi citit și răspândit spre a fi depășit: *Și de-o fi să mor/ la televizor/ să spui în răspăr/ tristul adevăr/ că m-am imbarcat/ pe vaporul beat/ și-am dat pe ocean/ de-un leviatan/ și sabia mea/ e în burta sa/ iar tu poezie/ să-mi fii făclie/ pe unde voi merge/ urma de mi-o șterge/ și voi poposi/ fără a mai fi/ umbră pe pământ/ numai în cuvânt.*

Inocența imaginației conservată și valorificată de dimensiunea poetică a ființei, aduce pe ecranul computerului *barca de hârtie*, vehicolul poeziei îndemnându-l: *hai să mai încercăm o dată!*

În continuarea dialogului poetul află direct de la sursă că adevărata poezie nu e de căutat *prin biblioteci și muzee*, că ea se află în *lucruri mărunte din viața/ de zi cu zi* pe care trebuie însă *să le vezi și să le ascuți ca un îndrăgostit.*

Ciclul încearcă să ilustreze redescoperirea poeziei, cu sursele și prefacerile devenirii poetice. După ce receptează modelul natural al cântecului de pasăre, (simbol al melosului învechinat cu logosul în structura aristotelică a mitului), poetul resimte îndemnul creației. Rămâne dilematică inspirația, care nu vine pe neașteptate, nici nu se cucerește prin acte voluntare, energice, e îndoielnic și dacă vine prin exercițiul scrisului; persistă chiar îndoiala asupra existenței acesteia, comparată până la urmă cu *o femeie frumoasă și al naibii de capricioasă*, cu apariții și dispariții totdeauna surprinzătoare.

În căutarea poeziei autorul străbate și adâncimile meditației în fața foii albe, încercând să asocieze *cuvintele și lucrurile*, componente ale unor *lumi diferite*, momentele de izbândă fiind totuși atinse, melancolic, de spaima singurătății de *pe munții din suflet.*

Deși civilizația modernă, cu celeritatea și globalizarea accentuată, nu mai apreciază starea de melancolie generată de

pierderea iremediabilă a unor manifestări de ridicată altitudine valorică, *bătrânul cărturar* o regăsește și o suportă în dimensiuni diverse ale lumii moderne.

În modalitate apropiată de poezia tradițională, melancolia e generată de elementele și gesturile cotidiene precum cafeaua zilnică ori obiectele familiare, de *oglindea mamei*, de *hainele ei din scrin* sau de lama aparatului de bărbierit, gest mărunț dar care unifică lacrima amintirii cu *firicelul de sânge*, readucând în popasul clipelor trăiri sustrase uitării.

Din lumea satului de odinioară amintirea reînvie figura bunicului și nostalgia provocată de întâlnirea *zidurilor păraginite de uitare*, ori de *iarba verde crescută peste piatră*, ca și peste chipul bunicului și care va crește și peste al nepotului așternând uitarea și peste lume și peste ființă.

Sursă generatoare de melancolie este și *albumul cu fotografii* asemănător cu o pădure de amintiri, pe cărările încrucșate ale căreia nu mai poate fi întoarcere; la fel și *albumul de anatomie* a corpului uman, urmele căruia rămân neșterse pe șervetul cu care a fost acoperit, poate o aluzie discretă, tănuțită, la chipul imprimat pe giulgiul în care a fost învăluit trupul lui Hristos!

Dubitația solicită interogația și, ca și alți poeți moderni, neliniștiți de rostul lor și al poeziei, se întreabă, precum Rimbaud, *dacă totu-i pierdut/ când din vioară rămâne doar lemnul?*

Destinată meditației, ziua de duminică îi prilejuiește *o reconstituire a vieții*, o călătorie în trecut în care își întâlnește propria imagine la vârste diferite, ajungând până *la pruncul ghemuit în pântecul mamei* și oprindu-se dincolo de acesta, în *hăul întunecat și tăcut/ dinaintea venirii mele pe lume/ urlând.*

Motive de tristețe și surse de melancolie oferă îndeajuns și lumea actuală. Provocată de manifestări ale cotidianului nesubstanțial, insatisfacția eului liric se detașează de *baloanele colorate* ale mesajelor artificiale ca și de ascunderea realității nude sub acoperământ bizar de cântări și aplauze convenționale.

Asemenea practici conduc la întrebarea gravă *dacă democrația este o comedie?*, la o incertitudine care zdruncină și încrederea în viitor. Într-un astfel de context se pierde și condiția

profetică a poetului. Oglinda Poeziei arată chipul de *profet orb* al acestuia, motiv de adâncă și întristătoare melancolie.

Din realitatea recentă, din perioada de pandemie, condamnarea la *izolare* din pricina unui *invizibil bob de orez* aducător de moarte, dincolo de propriile gânduri negre, extinde și generalizează teama, reduce și comunicarea la alfabetul deținuților, prelungire actuală a absurdului. Pasivitatea și așteptarea, la care ființa se vede condamnată și în prezent, primește configurație de *spectacol de teatru absurd/ repetată în fiecare zi/ cu sala goală,/ en attendant godot*.

În literatura noastră de dată relativ recentă acest fenomen este ilustrat edificator în romanul lui Matei Vișniec *Domnul K eliberat* și, mai explicit, în eseu *Istoria ca viitor* al Anei Blandiana care l-a identificat drept *culpabilitate ocultă*, vinovăție generalizată la scara întregii societăți.

Mai interesante sunt însă motivele de melancolie oferite de realități actuale, cu o configurație și o desfășurare cu totul diferite de cele tradiționale. Poetul le descoperă în manifestările cotidiene și le dezvăluie artificialitatea printr-un paralelism liric. O *Plimbare în parc* aduce în amintire sărutul furat în tinerețe de la o fată anonimă, pe care o caută și în prezent; prin contrast, o altă fată apărută acum în același loc, *cu role în picioare, cu telefon mobil în mână și căști în urechi*, trece nepăsătoare pe lângă cei doi prieteni, rămași stupefiați de indiferența acesteia, slujită parcă înadins de interpunerea unei întregi instrumentații care înstrăinează ființa, oferită din abundență de tehnologia modernă.

La fel, îndrăgoștii *ținându-se de mână*, dar *uitându-se fiecare/ în telefonul său*, îi par poetului extraterestri, ori el apare ca o *fantomă din veacul trecut*. În instrumentația care înstrăinează ființa de condiția ei naturală se înscrie și *televizorul*, considerat *leagănul unui bătrân, știrile căruia, amestecate cu amintiri* alcătuiesc un cântec de leagăn pentru o *noapte fără de sfârșit*.

Senectutea afectează și parcurgerea cărților, devenite fruct oprit de *veșnicia cărților necitite*, pentru care *ar trebui mai multe vieți*. Odinioară bunica depășea acest neajuns citind *numai Biblia/ stând în picioare/ ca o lumânare aprinsă*. Citită cu trăirea

deplină a ființei, Cartea Cărților nu ajunge să fie parcursă întreagă și bătrâna pune *semnul de carte* lăsând, testamentar, continuarea lecturii în sarcina nepotului, care a *învățat buchiile*.

Sursă de melancolie este și biblioteca din vis, cu toate cărțile ce se năruiesc peste trupul poetului împânzindu-i carnea cu litere, prefăcându-l într-o carte ajunsă într-un anticariat, pradă la șoarecii ce-i ronțăie cadavrul. Coșmarul se destramă la trezire și poetul reia căutarea reîntemeierii ființei într-o *carte nescrisă*.

Imagine sintetică a timpului și a motivelor de melancolie, *clepsidra* exprimă legăturile acestora în continuitatea destinului și produce înfiorarea la gândul ultimului bob de nisip scurs ca o *stea căzătoare din golul de sus în plinul de jos, până ce o mână nevăzută va-ntoarce/ cu grijă maternă clepsidra*.

Motive de melancolie se găsesc și dincolo de spațiul familiar. Într-un alt ciclu de poeme *Poetul viator* întreprinde călătorii în locuri renumite, mult jinduite de lumea contemporană.

Ajuns mai întâi în Țara Chioarului, în căutarea originilor, evocă lumea arhaică a satului maramureșean cu *Biserici înalte până la cer, cu porți de case cioplite din lemn*, respirând un aer de vechime; mai ales acesta generează și întreține melancolia, alături de *bărbați cu clop de paie și femei cu năframă înflorată*, elemente ale satului tradițional, care ar mai putea confirma legenda de familie și justifica transmiterea ei peste generații.

Înfățișarea dramei prin care trece în prezent satul românesc, care și-a pierdut statutul de făuritor de valori de civilizație și de cultură, semnalată doar prin aspecte și gesturi cotidiene, nu primește dezvoltări ample în poezia lui Dumitru Chioaru. Fără desfășurări sentimentaliste, nu dă curs durerii dezrădăcinării și despărțirii de sat și de locurile natale, îndepărtării de ceea ce înseamnă *acasă*, sentiment trăit în prezent cu intensitate de scriitorii români din diaspora.

Ca poet, găsește motive de melancolie și în locurile cele mai jinduite de lumea actuală, atracții irezistibile pentru mai toată omenirea prin aspecte și dimensiuni pline de promisiuni și satisfacții.

La Paris, visul de-o viață al poetului, acestuia i se pare că trăiește o *altă viață*, printre poeți și pictori blestemați să-și guste